

WIDOWISKA

Kierunek: media interaktywne i widowiska

Wykład

I rok (semestr letni), 30 godzin

Forma zaliczenia: przygotowanie dyskusji

Prowadzący: dr hab., prof. UAM Grzegorz Ziółkowski grzeg@amu.edu.pl

Zajęcia przybliżają współczesne pojmowanie różnego typu praktyk widowiskowych, a także zagadnienia szczegółowe, takie jak społeczno-kulturowe uwarunkowania cielesności czy konstruowanie i potwierdzanie tożsamości za pomocą widowisk. W ramach zajęć studenci posługują się kategoriami opisowymi i interpretacyjnymi stosowanymi przez antropologię widowisk i performatykę w badaniach widowisk kulturowych (*cultural performances*). Głównym zadaniem konwersatorium jest pogłębienie rozumienia przemian dokonujących się we współczesnej kulturze, zdominowanej przez różnego typu zapośredniczenia i przetworzenia. Antropologiczny wymiar zajęć wyraża się w skupieniu na somatyczności jako podstawowej kategorii poznawczej. Oprócz dyskusji poświęconych omawianym zagadnieniom, studenci przygotowują pod opieką prowadzącego referaty ilustrowane dotyczące współczesnych praktyk widowiskowych i wiążących się z nimi kwestii teoretycznych.

Motto:

„Sensem nazywam *odpowiedź* na pytanie. To, co nie jest odpowiedzią na żadne pytanie, uznaję za pozbawione sensu”. Michaił Bachtin *Estetyka twórczości słownej*

Literatura:

- Ratajczakowa Dobrochna: *Wprowadzenie do części pierwszej*, [w:] tejże: *Galeria gatunków widowiskowych, teatralnych i dramatycznych*, Poznań 2015, s. 13–26.
- Leszek Kolankiewicz: *Wstęp: ku antropologii widowisk*, [w:] *Antropologia widowisk. Zagadnienia i wybór tekstów*, wyd. 2, oprac. Agata Chałupnik, Wojciech Dudzik, Mateusz Kanabrodzki, Leszek Kolankiewicz, wstęp i red. Leszek Kolankiewicz, Warszawa 2010, s. 10–32. (Wyd. I – 2005).
- Wojciech Dudzik: *Posłowie do wydania polskiego*, [w:] *Rytuał. Dramat. Święto. Spektakl. Wstęp do teorii widowiska kulturowego*, pod red. Johna J. MacAloona, przeł. Katarzyna Przyłuska-Urbanowicz, Warszawa 2010, s. 421–428.
- Richard Schechner: *Co to jest performans? i Performanse*, [w:] tegoż: *Performatyka: wstęp*, przeł. Tomasz Kubikowski, red. przekł. Marcin Rochowski, Wrocław 2006, s. 43–67 i 197–251.
- Richard Schechner: *Rytuał i Zabawa*, [w:] *Performatyka: wstęp*, przeł. Tomasz Kubikowski, red. przekł. Marcin Rochowski, Wrocław 2006, s. 69–144.
- Eric Berne: *Część pierwsza. Analiza gier*, [w:] tegoż: *W co grają ludzie. Psychologia stosunków międzyludzkich*, przeł. Paweł Izdebski, Warszawa 2004, s. 15–50.
- Chris Schilling: *Ciało naturalistyczne i Ciało konstruowane społecznie*, [w:] tegoż: *Socjologia ciała*, przeł. Marta Skowrońska, Warszawa 2010, s. 55–112.
- Richard Shusterman: *Somaestetyka a troska o siebie*, [w:] tegoż: *Świadomość ciała. Dociekania z zakresu somaestetyki*, przeł. Wojciech Małecki, Sebastian Stankiewicz, red. nauk. Krystyna Wilkoszewska, Kraków 2010, s. 34–74.
- Erving Goffman: *Występy*, [w:] tegoż: *Człowiek w teatrze życia codziennego*, oprac. i słowem wstępnym poprzedził Jerzy Szacki, przeł. Helena Datner-Śpiewak i Paweł Śpiewak, Warszawa 2000, s. 47–105.
- Tadeusz Kornaś: *Ewangelia i msza w teatrze*, „Znak” 2012 (grudzień). Zob. <http://www.dziennikteatralny.pl/artykuly/ewangelia-i-msza-w-teatrze.html>; dostęp 27 kwietnia 2014.
- Małgorzata Dziewulska: *Kultura głupcze. Performowanie medialne Artura Żmijewskiego*, „Didaskalia. Gazeta Teatralna” 2012 nr 108 (kwiecień), s. 123–125.

- Dorota Sajewska: *Pokaż tyłek ojcu polityki!*, [w:] tejże: *Pod okupacją mediów*, Warszawa 2012, s. 203–238.
- Mateusz Borowski: *Wszystkie imiona Czarnej Wenus*, „Dialog” 2012 nr 3, s. 5–19.
- Grzegorz Ziółkowski: *Samospalenie: akt-widowisko. Kilka słów o sprawczej mocy (pewnej) fotografii*, „Prace Etnograficzne” 2014, tom 42, z. 2, s. 123–134.
- Leszek Kolankiewicz: *Notatki po spektaklu: Wojna w Zatoce*, „Dialog” 1991 nr 7, s. 110–123.
- Malwina L. Grochowska: *Wojna, czyli pora na widowisko*, „Dialog” 2003 nr 9, s. 76–88.
- Łukasz Drewniak: *Dłonie Szeherezady*, „Dialog” 2003 nr 1–2, s. 121–129.
- Marek Radziwon: *Lew Jaszyn jako Ikar*, „Dialog” 2003 nr 3, s. 162–170.
- Leszek Kolankiewicz, Piotr Mitzner, Katarzyna Szubińska: *Wokół teatru na Dubrowce*, „Dialog” 2003 nr 4, s. 170–176.

Zakres tematów:

Galeria praktyk widowiskowych

Wprowadzenie w problematykę, wskazanie podstawowych źródeł do badań współczesnych widowisk. Omówienie stanu badań na gruncie polskim. Przedstawienie podstawowych problemów terminologicznych i przegląd definicji widowiska kulturowego (*cultural performance* – termin Miliona Singera). Zaproponowanie sposobu uporządkowania współczesnych praktyk widowiskowych. Wskazówki do analizy i interpretacji widowisk.

Widowiskowe kontinuum

Od rytuału do zabawy – i z powrotem. Rozpoznanie widowiskowego potencjału różnego typu praktyk społeczno-kulturowych.

Ciała widowiskowe

Somatyczność jako jedna z podstawowych kategorii poznawczych w badaniu widowisk.

Granie roli

Kategoria roli społecznej. Człowiek w teatrze życia codziennego, czyli prezentowanie siebie w codziennym życiu.

Potwierdzanie tożsamości

Ustanawianie, potwierdzanie i celebrowanie tożsamości za pomocą widowisk. Pytania o rytualizowane manifestowanie religijności i o współczesne poszukiwania *sacrum* oraz *communitas* (termin Victora Turnera) w różnych grupach społecznych.

(P)okazywanie inności

Wystawianie na pokaz i manifestacje sprzeciwu.

Demonstrowanie siły

Wojna jako spektakl medialny i widowiskowe aspekty zamachu terrorystycznego.

Metody dydaktyczne:

Prowadzący przedstawia zagadnienia i wprowadza w problematykę, korzystając z wybranej literatury, do zapoznania się którą zobowiązani są studenci. Zagadnienia są ilustrowane przykładami filmowymi (fragmentami dokumentalnymi i fabularnymi). Studenci przygotowują pytania do dyskusji i konsultują je z prowadzącym przed zajęciami (podczas dyżuru), po czym uczestniczą w dyskusji, którą moderuje prowadzący.

Metody i kryteria oceniania:

1. Ocena obejmuje obecność i aktywność studenta na zajęciach (przygotowanie i skonsultowanie pytań do dyskusji = 60%; udział w dyskusjach = 40%).

2. Wszystkie pytania do dyskusji studenci przygotowują przed zajęciami przede wszystkim w oparciu o wskazaną literaturę i konsultują je z prowadzącym podczas dyżuru.

Uwagi:

1. Obecność na wykładzie jest obowiązkowa.
2. Nie dopuszcza się nieobecności nieusprawiedliwionych.
3. W przypadku nieusprawiedliwionego opuszczenia zajęć student zobowiązany jest do zgłoszenia się do prowadzącego w godzinach konsultacji i do zreferowania zagadnień poruszanych na opuszczonych przez siebie zajęciach.
4. Tekst pytań do dyskusji należy przekazać prowadzącemu drogą elektroniczną (na adres: grzeg@amu.edu.pl) w formacie PDF. Czcionka: Times New Roman, wielkość: 12 punktów, interlinia: 1,5. Dokument ten powinien zawierać bibliografię i/lub zestawienie źródeł internetowych.

Przebieg zajęć:

Lp.	Temat	Zagadnienia, lektury, ilustracje filmowe
1.	Zajęcia organizacyjne	Omówienie kwestii organizacyjnych, zasad obowiązujących na zajęciach oraz zagadnień wiążących się z zaliczeniem przedmiotu (prezentacja/referat – różnica między nimi). Przedstawienie sylabusu, w tym – struktury zajęć i głównych tematów, omawianych w ich trakcie. Przydzielenie studentom zadań i wyjaśnienie sposobu ich rozliczenia.
2.	Galeria praktyk widowiskowych	Wprowadzenie w problematykę, wskazanie podstawowych źródeł do badań współczesnych widowisk. Omówienie stanu badań na gruncie polskim. Przedstawienie podstawowych problemów terminologicznych i przegląd definicji widowiska kulturowego (<i>cultural performance</i> – termin Milтона Singera). Zaproponowanie sposobu uporządkowania współczesnych praktyk widowiskowych. Wskazówki do analizy i interpretacji widowisk. Lektury: <ul style="list-style-type: none"> • Ratajczakowa Dobrochna: <i>Galeria gatunków widowiskowych, teatralnych i dramatycznych</i>, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2015. • Leszek Kolankiewicz: <i>Wstęp: ku antropologii widowisk</i>, [w:] <i>Antropologia widowisk. Zagadnienia i wybór tekstów</i>, wyd. 2, oprac. Agata Chałupnik, Wojciech Dudzik, Mateusz Kanabrodzki, Leszek Kolankiewicz, wstęp i red. Leszek Kolankiewicz, Warszawa 2010, s. 10–32. (Wyd. I – 2005). • Wojciech Dudzik: <i>Posłowie do wydania polskiego</i>, [w:] <i>Rytuał. Dramat. Święto. Spektakl. Wstęp do teorii widowiska kulturowego</i>, pod red. Johna J. MacAloona, przeł. Katarzyna Przyłuska-Urbanowicz, Warszawa 2010, s. 421–428. • Richard Schechner: <i>Co to jest performans? i Performanse</i>, [w:] tegoż: <i>Performatyka: wstęp</i>, przeł. Tomasz Kubikowski, red. przekł. Marcin Rochowski, Wrocław 2006, s. 43–67 i 197–251.
3, 4.	Widowiskowe kontinuum	Od rytuału do zabawy – i z powrotem Rozpoznanie widowiskowego potencjału różnego typu praktyk społeczno-kulturowych.

		<p>Lektury:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Richard Schechner: <i>Rytuał i Zabawa</i>, [w:] <i>Performatyka: wstęp</i>, przeł. Tomasz Kubikowski, red. przekł. Marcin Rochowski, Wrocław 2006, s. 69–144. • Eric Berne: <i>Część pierwsza. Analiza gier</i>, [w:] tegoż: <i>W co grają ludzie. Psychologia stosunków międzyludzkich</i>, przeł. Paweł Izdebski, Warszawa 2004, s. 15–50. <p>Ilustracje filmowe (fragmenty):</p> <ul style="list-style-type: none"> → <i>Yūkoku (Patriotyzm)</i>, wyk. Yukio Mishima (1966) oraz <i>Pożegnania</i>, reż. Yōjirō Takita (2008). → <i>Melloterapia del tarantismo</i>, reż. Diego Carpitella (1959). → <i>Największe party świata</i>, reż. Andrzej Fidyk (1995). <p>Dyskusja</p>
5, 6.	Ciała widowiskowe	<p>Somatyczność jako jedna z podstawowych kategorii poznawczych w badaniu widowisk.</p> <p>Lektury:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Chris Schilling: <i>Ciało naturalistyczne i Ciało konstruowane społecznie</i>, [w:] tegoż: <i>Socjologia ciała</i>, przeł. Marta Skowrońska, Warszawa 2010, s. 55–112. • Richard Shusterman: <i>Somaestetyka a troska o siebie</i>, [w:] tegoż: <i>Świadomość ciała. Dociekania z zakresu somaestetyki</i>, przeł. Wojciech Małecki, Sebastian Stankiewicz, red. nauk. Krystyna Wilkoszewska, Universitas, Kraków 2010, s. 34–74. <p>Dyskusja</p>
7, 8.	Granie roli	<p>Kategoria roli społecznej. Człowiek w teatrze życia codziennego, czyli prezentowanie siebie w życiu codziennym.</p> <p>Lektury:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Erving Goffman: <i>Występy</i>, [w:] tegoż: <i>Człowiek w teatrze życia codziennego</i>, oprac. i słowem wstępnym poprzedził Jerzy Szacki, przeł. Helena Datner-Śpiewak i Paweł Śpiewak, Warszawa 2000, s. 47–105. <p>Ilustracja filmowa (fragmenty):</p> <ul style="list-style-type: none"> → <i>Scena zbrodni</i>, reż. Joshua Oppenheimer (2012). <p>Dyskusja</p>
9, 10.	Potwierdzanie tożsamości	<p>Ustanawianie, potwierdzanie i celebrowanie tożsamości za pomocą widowisk. Pytania o zrytualizowane manifestowanie religijności i o współczesne poszukiwania sacrum oraz <i>communitas</i> (termin Victora Turnera) w różnych grupach społecznych.</p> <p>Przykłady:</p> <p><i>Msza</i> Artura Żmijewskiego (2012); Jerzy Grotowski: poszukiwania na pograniczu sztuki i duchowości (lata 70.–90. XX w.); monodram Klausa Kinski'ego <i>Jezus Chrystus Zbawiciel</i> (1971) i jego przetworzenie przez Michała Zadarę (2012).</p>

		<p>Lektury:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tadeusz Kornaś: <i>Ewangelia i msza w teatrze</i>, „Znak” 2012 (grudzień). <p>Zob. http://www.dziennikteatralny.pl/artykuly/ewangelia-i-msza-w-teatrze.html; dostęp 27 kwietnia 2014.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Małgorzata Dziewulska: <i>Kultura głupcze. Performowanie medialne Artura Żmijewskiego</i>, „Didaskalia. Gazeta Teatralna” 2012 nr 108 (kwiecień), s. 123–125. • Dorota Sajewska: <i>Pokaż tyłek ojcu polityki!</i>, [w:] tejże: <i>Pod okupacją mediów</i>, Warszawa 2012, s. 203–238. <p>Ilustracje filmowe (fragmenty):</p> <p>→ <i>Pamiętka z Kalwarii</i>, reż. Edward Skórzewski i Jerzy Hoffman (1958).</p> <p>→ <i>The Vigil</i>, reż. Jill Godmilow (1981).</p> <p>→ <i>Jezus Chrystus Zbawiciel</i>, reż. Peter Geyer (2008).</p> <p>Dyskusja</p>
11, 12.	(P)okazywanie inności	<p>Wystawianie na pokaz i manifestacje sprzeciwu</p> <p>Przykłady:</p> <p>Pokazy „innej” cielesności Saartije Baartman (1810) i samospalenie Thich Quang Duca (1963).</p> <p>Lektury:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mateusz Borowski: <i>Wszystkie imiona Czarnej Wenus</i>, „Dialog” 2012 nr 3, s. 5–19. • Grzegorz Ziółkowski: <i>Samospalenie: akt-widowisko. Kilka słów o sprawczej mocy (pewnej) fotografii</i>, „Prace Etnograficzne” 2014, tom 42, z. 2, s. 123–134. <p>Ilustracje filmowe (fragmenty):</p> <p>→ <i>Czarna Wenus</i>, reż. Abdellatif Kechiche (2010).</p> <p>→ <i>Ustąście mój krzyk</i>, reż. Maciej Drygas (1991).</p> <p>Dyskusja</p>
13, 14.	Demonstrowanie siły	<p>Wojna jako spektakl medialny i widowiskowe aspekty zamachu terrorystycznego.</p> <p>Przykłady:</p> <p>Pierwsza wojna w Zatoce Perskiej (1990–91) i jej przekaz medialny oraz atak terrorystyczny w moskiewskim teatrze na Dubrowce (2002).</p> <p>Lektury:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Leszek Kolankiewicz: <i>Notatki po spektaklu: Wojna w Zatoce</i>, „Dialog” 1991 nr 7, s. 110–123. • Malwina L. Grochowska: <i>Wojna, czyli pora na widowisko</i>, „Dialog” 2003 nr 9, s. 76–88. • Łukasz Drewniak: <i>Dłonie Szeherazady</i>, „Dialog” 2003 nr 1–2, s. 121–129. • Marek Radziwon: <i>Lew Jaszyn jako Ikar</i>, „Dialog” 2003 nr 3, s.

		<p>162–170.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Leszek Kolankiewicz, Piotr Mitzner, Katarzyna Szubińska: <i>Wokół teatru na Dubrowce</i>, „Dialog” 2003 nr 4, s. 170–176. <p>Ilustracje filmowe (fragmenty): → <i>Defilada</i>, reż. Andrzej Fidyk (1989) i <i>Widowisko</i>, reż. Jarosław Sypniewski (2005).</p> <p>Dyskusja</p>
15.	Dyskusja podsumowująca	Podsumowanie zajęć w formie dyskusji.